

ВІДГУК опонента,

професора, доктора педагогічних наук, професора кафедри
педагогіки Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Сопівника Руслана Васильовича на дисертацію

Мищак Людмили Михайлівни

«Педагогічні умови ефективності інтеграції студентської молоді у
соціокультурне середовища великого міста»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011
«Освітні, педагогічні науки»

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. Дисертаційна праця Людмили Михайлівни є важливою і значимою у наш час, бо її змістове спрямування обумовлене глибокими трансформаціями суспільства, що відбуваються під впливом глобалізаційних і урбанізаційних процесів. У сучасних умовах міста виступають не тільки адміністративними та економічними центрами, а й осередками інтенсивної культурної взаємодії, де формуються нові форми соціального співжиття, комунікації, самоідентифікації. Молодь, яка є найбільш мобільною та відкритою до змін соціальною групою, особливо гостро відчуває потребу у повноцінній адаптації до урбаністичного середовища, адже саме вона є основним ресурсом для формування модерного громадянського суспільства та потенціалом обороноздатності та економічної самодостатності країни. Водночас процес інтеграції студентів, особливо тих, хто переїжджає до великих міст із малих населених пунктів, супроводжується низкою труднощів: відчуженням, втратою культурної приналежності, психологічною напругою, складнощами з побудовою нових соціальних зв'язків.

Ситуація в Україні ускладнюється й зовнішніми обставинами, зокрема воєнними подіями, що спричинили зростання внутрішньої міграції, руйнування освітньої інфраструктури, порушення традиційних соціальних зв'язків. Молодь, що змінює місце проживання й навчання, опиняється у ще більш вразливому

становищі, що актуалізує потребу в науково обґрунтованому пошуку шляхів ефективної соціокультурної адаптації в нових умовах. У цьому контексті особливої ваги набуває педагогічний вимір проблеми, оскільки саме освітнє середовище великого міста має стати ключовим чинником підтримки студентів, сприяти їхній соціалізації, збереженню культурної ідентичності та формуванню активної громадянської позиції. Отже, дослідження педагогічних умов інтеграції студентської молоді в урбанізоване середовище великого міста є не лише науково важливим, а й соціально необхідним для сучасної України.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри соціальної освіти та соціальної роботи факультету соціології та соціальної політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Тему дисертації затверджено Вченою радою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 9 від 28 жовтня 2021 р.) та уточнено на вченій раді університету (протокол №11 від 27 березня 2025 р.)

3. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Ґрунтовний аналіз здобувачкою педагогічних досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячених проблемі соціокультурної інтеграції студентської молоді до умов великого міста, а також застосування спеціальної методології, дозволили ґрунтовно представити теоретичні основи та сконструювати змістовно-технологічне забезпечення реалізації педагогічних умов ефективності інтеграції студентської молоді у соціокультурне середовище великого міста. Високої оцінки заслуговують виокремлені та обґрунтовані дисертанткою педагогічні умови, а саме: забезпечення інтеграційно-освітньої підтримки; формування інтеграційного освітнього середовища; стимулювання соціальної взаємодії та участі у позанавчальній діяльності. Чітко і коректно сформульовано сутність понять «інтегрованість студентської молоді», «інтегрованість студентської молоді у соціокультурне середовище великого міста», «соціокультурне середовище» та «змістовно-технологічне забезпечення». Вагомими вкладом здобувачки у педагогічну науку є вдосконалення діагностичного інструментарію визначення рівня

соціокультурної інтегрованості молоді до умов великого міста шляхом виокремлення відповідних критеріїв (соціальний, побутовий, освітній та комунікаційний)

Без сумніву, вагомими є розроблені й практично впроваджені педагогічні умови та їх змістовно-технологічного забезпечення; методичне забезпечення (методичні рекомендації, програми лекцій, семінарів та ін.) для кураторів, керівників груп, заступників деканів з виховної роботи щодо інтеграції студентської молоді у соціокультурне середовище великого міста. Матеріали дослідження можуть бути використані у системі соціально-виховної роботи закладів вищої освіти.

Важливе значення також має впровадження програми «Студентський простір: інтеграція, культура, взаємодія» з формами роботи для студентів з питань інтегрованості у соціокультурне середовище великого міста.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження Мищак Людмили Михайлівни викладені логічно та конкретно; вони є обґрунтованими, аргументованими та змістовними. Достовірність отриманих результатів підтверджується раціональним та експериментальним доведенням основних положень дисертаційної праці, проаналізовано понад сотню джерел, застосовано доцільні теоретичні та емпіричні методи дослідження, отримані результати впроваджені в освітній процес закладів вищої освіти. Тема дисертації Мищак Людмили Михайлівни сформульована методично правильно, стратегія дослідження визначена коректно, а комплекс завдань для її реалізації розкриває зміст теми та забезпечує досягнення мети і завдань дослідження. Зміст роботи цілком відповідає заявленій меті і завданням. Висновки сформульовані чітко і конкретно та характеризуються повнотою і логічністю узагальнення, достатнім рівнем обґрунтованості та достовірності.

5. Оцінка змісту та завершеності дисертації. Дисертаційна робота Мищак Людмили Миколаївни «Педагогічні умови інтеграції студентської молоді в соціокультурне середовище великого міста» складається з трьох

розділів, кожен з яких логічно відповідає загальній меті дослідження та відображає послідовність реалізації поставлених завдань. У вступі чітко обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, сформульовано гіпотезу дослідження, охарактеризовано наукову новизну, практичне значення, а також подано відомості про апробацію результатів.

Перший розділ дисертації присвячено теоретико-методологічним засадам інтеграції студентської молоді в соціокультурне середовище великого міста. Авторка здійснила глибокий аналіз наукових підходів до визначення понять «інтеграція», «соціокультурне середовище», «урбанізація», «адаптація молоді» та інших ключових категорій. Розглянуто соціальні й культурні виклики, з якими стикається молодь у процесі інтеграції до урбаністичного середовища, проаналізовано чинники, що впливають на процеси соціалізації, самореалізації й ідентичності студентів у великому місті. Обґрунтовано роль закладу вищої освіти як провідного соціального інституту в забезпеченні ефективної інтеграції молоді. Уточнено авторське бачення поняття «інтеграція студентської молоді в соціокультурне середовище великого міста» як цілісного педагогічного процесу.

Другий розділ присвячено емпіричному дослідженню: здійснено діагностику рівнів інтегрованості студентської молоді в соціокультурне середовище великого міста, визначено критерії та показники, що відображають різні аспекти інтеграції – когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісний та особистісно-соціальний. Представлено педагогічні умови, реалізація яких сприяє ефективній інтеграції студентів у соціокультурне середовище великого міста.

У ході формувального експерименту підтверджено ефективність запропонованих педагогічних умов. Дані, подані у вигляді таблиць і діаграм, засвідчують позитивну динаміку змін у рівнях інтеграції студентів експериментальної групи порівняно з контрольною. Експеримент супроводжувався науковим аналізом і статистичним підтвердженням достовірності результатів.

У третьому розділі представлено експериментальну роботу з перевірки дієвості змісту, форм і методів інтегрованості студентської молоді у

соціокультурне середовище великого міста; розкрито процес технологізації інтегрованості студентської молоді у соціокультурне середовище великого міста; оцінено й проаналізовано ефективність експериментальної роботи з інтегрованості студентської молоді у соціокультурне середовище великого міста.

Охарактеризовано впровадження програми «Студентський простір: інтеграція, культура, взаємодія» з формами роботи для студентів з питань інтегрованості у соціокультурне середовище великого міста.

Вказано на позитивній динаміці за всіма показниками відповідних критеріїв, зокрема, у частині показників за побутовим та освітнім критеріями, дещо менш позитивною динамікою відзначаються показники за соціальним критерієм, а найменша позитивна динаміка у змінах показників комунікаційного критерію. Акцентується, що найкраще розвинулися показники за побутовим критерієм: інтегрованість студентів у міську інфраструктуру – 8,2% (6 осіб), адаптація до житлових умов і інфраструктури міста та доступ до ресурсів – 4,9% (3 особи); за освітнім критерієм: адаптація до освітньої системи закладів вищої освіти – 9,2% (6 осіб), вступ студентів у навчальні та професійні спільноти – 3,8% (3 особи); за соціальним критерієм: активність участі у культурних та навчальних заходах – 6,2% (4 особи), соціальна адаптація в середовищі великого міста – 5,2% (4 особи). Кількість студентів з високим рівнем сформованості інтегрованості студентської молоді у соціокультурне середовище великого міста в експериментальній групі збільшилась на 4,5% (3 особи).

Зміст дисертації ґрунтується на ретельному аналізі наукової літератури (понад 120 джерел), використано комплекс методів педагогічного дослідження, як теоретичних, емпіричних, статистичних. Робота відзначається завершеністю, логічною структурованістю, науковою новизною та практичною значущістю. Висновки узагальнюють результати дослідження, окреслюючи напрями їх використання в системі вищої освіти.

6. Достовірність та аргументованість результатів. Для перевірки результативності запропонованого змістовно-технологічного забезпечення реалізації педагогічних умов ефективності інтеграції у соціокультурне середовище великого міста студентської молоді здобувачкою Мищак Людмилою

Михайлівною проведено педагогічний експеримент, який дає підстави стверджувати про доцільність такої змінної як педагогічні умови. Усі етапи педагогічного експерименту втілено відповідно до чітко розробленого плану, достовірність одержаних результатів детермінована адекватно дібраними та уміло застосованими методами і прийомами дослідження та математичної статистики. Висновки до розділів достатньо повно характеризують зміст дисертаційної праці.

Результати дослідження підтверджено в таких закладах вищої освіти України: УДУ імені Михайла Драгоманова, Національний університет біоресурсів та природокористування України, Національний транспортний університет, Національний університет «Запорізька політехніка», Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.

7. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Результати дисертаційного дослідження Мищак Людмили Миколаївни висвітлено 20 публікаціях, з них: 6 у наукових фахових виданнях та 2 у закордонних (одна з яких індексована у базі даних Web of Science), а також 12 публікаціях апробаційного характеру.

8. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Під час роботи з дисертацією порушень академічної доброчесності не виявлено, текст роботи є оригінальним. Аналіз публікацій дисертантки засвідчив їх відповідність вимогам до оприлюднення результатів дослідження.

9. Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Практична значущість одержаних результатів дослідження полягає у розробленні та впровадженні змістовно-технологічного інструментарію реалізації педагогічних умов ефективності соціокультурної інтеграції студентської молоді до умов великого міста; розробці діагностичного інструментарію визначення рівня сформованості психологічних утворень, що визначають інтегрованість студентської молоді у соціокультурне середовища великого міста; розробці та впровадженні програми «Студентський простір: інтеграція, культура, взаємодія» з формами роботи для студентів з питань інтегрованості у

соціокультурне середовище великого міста, а саме: інтерактивні (ігровий практикум, робота в малих групах, робота парами, обговорення, презентації, скринька довіри, майстер-клас, екскурсія, тренінг); інформаційно-просвітницькі (бесіда, лекція, круглі столи, анкетування, семінари, кураторська година, тренінг); дискусійні (дискусії).

Матеріали дослідження можуть бути використані у системі підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, які забезпечують освітній процес, формування ціннісного світогляду студентської молоді у закладах вищої освіти; у практичній роботі педагогів, кураторів (наставників) академічних груп.

10. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Віддаючи належне теоретичній та методичній значущості дисертаційної праці Мищак Людмили Михайлівни, вважаємо за необхідне висловити певні рекомендації та побажання, а також міркування, які можуть носити дискусійно-полемічний характер:

1. На наш погляд, у дисертації варто було б зосередитись на реалізації міждисциплінарного підходу у вирішенні проблеми реалізації педагогічних умов інтеграції студентської молоді у соціокультурне середовища великого міста.

2. У дисертаційній роботі авторці варто було б приділити більше уваги обґрунтуванню того, як саме, за допомогою яких методів виокремлено педагогічні умови інтеграції студентської молоді у соціокультурне середовища великого міста.

3. Робота б суттєво виграла, якби авторка зосередила більше уваги на питаннях гендерних відмінностей у ході експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов ефективності інтеграції студентської молоді у соціокультурне середовища великого міста.

4. У дисертаційній праці варто було б приділити увагу розкриттю механізмів впливу студентського самоврядування на ефективність соціокультурної інтеграції студентської молоді до умов великого міста

5. У своїй дисертаційній праці Мищак Людмила Михайлівна розглядає змістовно-технологічне забезпечення педагогічних умов ефективності інтеграції

студентської молоді у соціокультурне середовище великого міста, у той же час, доречно було б чіткіше розмежувати поняття «методика» і «технологія». Наприклад: якщо методику можна трактувати як спосіб досягнення педагогічних цілей (зміст, форми, методи, прийоми, засоби) то технологія це процес, що передбачає реалізацію системного підходу у проектуванні наперед визначеного результату, алгоритмічне його досягнення зі зворотнім діагностичним зв'язком.

Однак висловлені зауваження носять скоріше дискусійний характер. Робота виконана на достатньо високому науково-методологічному та методичному рівні, містить різноплановий і ретельно опрацьований автором матеріал. Є всі підстави вважати, що дисертаційна праця Мищак Людмили Михайлівни на тему «Педагогічні умови ефективності інтеграції студентської молоді у соціокультурне середовища великого міста» є самостійним, завершеним науковим дослідженням актуальної педагогічної проблеми, відповідає чинним в Україні вимогам до дисертацій на здобуття доктора філософії за спеціальністю 011 – «Освітні педагогічні науки».

11. Загальний висновок. Дисертація Мищак Людмили Михайлівни «Педагогічні умови ефективності інтеграції студентської молоді у соціокультурне середовища великого міста», є самостійною та завершеною науковою працею, виконаною особисто дисертанткою у вигляді кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису. Дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка, Мищак Людмила Михайлівна, заслуговує на присудження ступеня доктора PhD з галузі знань 01 Освіта, педагогіка за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

Опонент:

професор, доктор педагогічних наук
професор кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Руслан СОПІВНИК

Людмила Русланівна Сопівник
Генеральний секретар АУБ:П

